

ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Козич І.В.

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ СПІВВІДНОШЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ТА КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Актуальність теми. Сучасна правова політика України являє собою сукупність різнорівневих засобів впливу на суспільство з метою забезпечення його консолідації та стабільності розвитку за допомогою правового регулювання та охорони. Враховуючи те, що політика української держави має соціальне спрямування, можна стверджувати, що за умов результативності соціальної правової політики утворюється і функціонує складна соціальна мережа взаємин держави і суспільства, соціальних спільнот і особистостей. Всі ці відносини визначають становище людей в соціальній структурі суспільства, висловлюючи ступінь рівності, справедливості, свободи, задоволення матеріальними і культурними благами. Немалу роль в цьому відіграє політика в сфері боротьби зі злочинністю, основним завданням якої є кримінально-правове, кримінально-процесуальне, кримінально-виконавче і кримінологічне (профілактичне) забезпечення охорони найбільш важливих суспільних відносин, благ, цінностей та інтересів.

Метою даної статті є встановлення співвідношення функцій кримінально-правової та кримінологічної (профілактичної) політики, в тому числі з врахуванням доктринальних кримінологічних та кримінально-правових напрацювань.

Стан дослідження. В різний час питаннями функцій політики в сфері боротьби зі злочинністю займалися та займаються В.І.Борисов, В.В.Василевич, В.В.Голіна, В.К.Гришук, В.М.Др'омін, Г.М.Міньковський, М.І.Панов, П.Л.Фріс, В.І.Шакун та ін. Питання співвідношення функцій кримінального права і кримі-

нології досліджувалося в спеціалізованій літературі. Однак проблемам співвідношення функцій кримінально-правової та кримінологічної політики увага приділена недостатня.

Виклад основного матеріалу. Кримінально-правова, кримінально-процесуальна, кримінально-виконавча і кримінологічна підсистеми політики в сфері протидії злочинності, мають окреслені власним законодавством кола завдань.

Зокрема, виходячи із змісту ч.1 ст. 1 КК України Кримінальний кодекс має «своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства...». Коротше кажучи, сферою регулювання кримінально-правової політики є не уся сфера боротьби із злочинністю, що включає у тому числі політичні, економічні, морально-етичні відносини, а лише ті відносини, які пов'язані із вчиненням злочину і визначенням кримінальної відповідальності за нього, а також застосуванням кримінально-правових заходів безпеки.

Також ж у ч.1 ст.1 КК України визначається завдання «... запобігання злочинам», яке відноситься вже до сфери регулювання кримінологічної (профілактичної) політики.

Функції держави – це основні напрями діяльності держави, в яких знаходять свій вираз її сутність, завдання і цілі [1, с. 396]. Зазвичай, в літературі вживання терміну «функції» разом з правовою політикою держави дається через розуміння її основних напрямів реалізації.

Як справедливо зазначає П.Л.Фріс, подальша деталізація й конкретизація поняття єдиної політики у сфері боротьби із злочинністю відбувається на рівні окремих її елементів. Всі складові політики у сфері боротьби із злочинністю знаходяться між собою у функціональній залежності й взаємодії. Механізм цієї взаємодії такий, що зміни в одному елементі з необхідністю визначають відповідні зміни і в інших елементах кримінальної політики [2, с.17].

Крім того, П.Л. Фріс, визначаючи завдання політики в сфері боротьби зі злочинністю в цілому, та кримінально-правової політики зокрема, вказує, що «досягнення очікуваних наслідків у сфері боротьби із злочинністю можливе лише за умови чіткої взаємодії між всіма елементами політики у сфері боротьби із злочинністю. Завдяки провідному місцю та ролі, яку відіграє кримінально-правова політика вона в основному визначає “обличчя” політики у сфері боротьби із злочинністю в цілому. Це в жодному випадку не принижує значення та роль інших складових політики у сфері боротьби із злочинністю. Однак, як у кожній системі, (а політика у сфері боротьби із злочинністю є відповідною системою, яка характеризується всіма ознаками системи), щось має бути головним, визначальним, так би мовити, рушійною силою. У цій системі цю функцію перейняла на себе кримінально-правова політика. Саме виходячи з цього завдання налагодження взаємозв'язку кримінально-правової політики з іншими елементами (складовими) політики у сфері боротьби із злочинністю набирає особливого значення» [2, с.47].

Г.А.Злобин, визначаючи поліфункціональність кримінального права, зазначає такі його функції: соціально-превентивна, ціннісно-орієнтаційна й оціночна, юридико-регулятивна, соціально-інтегративна, системно-правова і функція підтримки і зміцнення престижу державної влади [3, с.76-78].

В.В. Василевич виділяє наступні функції кримінологічної політики:

1. Інформаційна функція кримінологічної політики.
2. Соціально-профілактична функція кримінологічної політики.
3. Функція застосування санкцій у процесі реалізації кримінологічної політики.
4. Функція протидії соціальним вадам, пов'язаним зі злочинністю.
5. Функція кримінологічної політики щодо розроблення стратегії боротьби зі злочинністю [4].

П.Л.Фріс, говорячи про співвідношення кримінально-правової та кримінологічної (профілактичної) політики, вказує, що «запобігання злочинам є одним з найважливіших завдань, що стоять перед кримінально-правовою політикою, яка перспективно спрямована на зменшення рівня злочинності в суспільстві. До прийняття КК 2001 р. профілактична функція кримінального закону визначалась виключно на теоретичному рівні. Сьогодні - це завдання кримінально-правової політики одержало нормативне закріплення у ст.1 КК, яка прямо зафіксувала, що “Кримінальний кодекс України має своїм завданням ... запобігання злочинам” [2, с.45; 7].

Як справедливо зауважує В.М.Др'юмін, «у наш час характер змісту функцій і завдань кримінології істотно змінюються. Якщо в радянській кримінології до функцій відносили інформаційну, описову і інші, а головною - вважали ідеологічну, спрямовану на обґрунтування антикриміногенності соціалістичного способу життя, то в умовах деідеологізації гуманітарних наук сфера аналізованих проблем і функцій кримінології зазнали якісних змін. В умовах нестабільного, а багато в чому і кризового суспільного розвитку, однією з основних функцій кримінології має стати, образно кажучи, «сигнальна» функція» [5, с.65].

П.Л.Фріс, визначаючи функції підсистем політики в сфері боротьби зі злочинністю, резюмує, що:

« 1. Кожен із елементів (складових) політики у сфері боротьби із злочинністю поруч з іншими, виконує одну головну, чітко визначену функцію, яка зумовлюється основним інтересом, який перебуває в його основі і визначає його роль у всій політиці у сфері боротьби із злочинністю.

2. Кримінально-правова політика є системоутворюючим елементом, який визначає завдання, напрямки, межі, структуру, як політики у сфері боротьби із злочинністю в цілому, так і одночасно залишених елементів (складових) політики у сфері боротьби із злочинністю.

3. Кримінально-процесуальна політика у системі політики у сфері боротьби із злочинністю, як основну, виконує забезпечу-

ючу функцію, оскільки саме за допомогою цієї складової кримінально-правова політика реалізується на практиці.

4. Кримінально-виконавча політика, як основну, виконує у системі реалізуючу функцію, оскільки саме через неї (за її допомогою) реалізується кримінальна відповідальність.

5. Функція кримінологічної (профілактичної) політики полягає у підтриманні діяльності всієї системи політики у сфері боротьби із злочинністю за рахунок запобігання злочинам.

6. Взаємозв'язок і взаємовплив між елементами політики у сфері боротьби із злочинністю має складний багатовекторний характер при якому кожен із елементів здійснює вплив на інші, піддаючись, одночасно, впливу інших». [2, с.194].

В.В.Голіна стверджує, що «на сьогодні кримінологічна політика держави формується (здебільшого правознавцями) як певна інтегрована система різних за походженням запобіжних напрямів, що викликає полярність теоретичних і прикладних концепцій запобігання злочинності» [6, с.200].

Кримінально-правова, кримінально-процесуальна, кримінально-виконавча і кримінологічна (профілактична) політики в сфері протидії злочинності є самостійними підсистемами політики в сфері протидії злочинності, але тільки у рамках єдиного комплексу, оскільки вилучення з цього комплексу хоч би однієї з його складових робить інші його частини нежиттєздатними.

Кримінально-правова політика є направляючою силою, що формує законодавство про боротьбу із злочинністю, про процесуальні форми застосування цього законодавства, про виконання покарань і виправлення засуджених. Ця політика також спрямовує практичну діяльність органів держави, органів місцевого самоврядування і громадських організацій по боротьбі із злочинністю, визначає зміст заходів по боротьбі із злочинністю і попередженню злочинів, що застосовуються названими вище органами, організаціями і окремими громадянами в суворій відповідності із законом. Ця політика знаходить своє закріплення в нормах Конституції України, кримінального, кримінально-процесуального і кримінально-виконавчого законодавства. Будучи закріпленою

в законі у встановлених нормах, кримінально-правова політика володіє конкретністю, чіткістю і безумовною обов'язковістю для усіх підсистем політики в сфері протидії злочинності, не виключаючи при цьому самостійної ролі кожної з названих підсистем в структурі загальної боротьби зі злочинністю.

Виходячи з вищенаведеного, в контексті функціонального взаємозв'язку кримінально-правової та кримінологічної (профілактичної) політики, реалізація конституційних норм щодо соціальної та правової сутності України передбачає радикальну зміну природи і функцій держави. Соціальна держава має виражати, захищати і реалізувати інтереси не окремих кланів, соціальних груп, класів, а всього народу і кожного окремого громадянина без винятку. В цьому і полягає основний зміст соціальної правової політики. Щоб державна політика була спрямована на створення необхідних умов для гідного життя і вільного розвитку людини, потрібні науково обґрунтовані стандарти і чіткий механізм державного регулювання та охорони найбільш важливих суспільних відносин, благ, цінностей та інтересів.

Висновки. Всі підсистеми політики в сфері протидії злочинності мають єдиний предмет впливу – злочинність. У зв'язку з цим можна констатувати наявність функціонального взаємозв'язку між всіма підсистемами політики в сфері боротьби зі злочинністю. Але кожна з них володіє своїми знаряддями і засобами, прийомами і методами, закріпленими в законі на основі загальних принципів єдиної політики в сфері протидії злочинності.

Кримінально-правова політика формує законодавчу базу протидії злочинності, відмежовуючи злочинне від незлочинного, кримінально каране від морально засуджуваного або такого, що тягне застосування інших заходів впливу, які регулюються іншими галузями права України. Від того, яке коло діянь оголошується злочинним, які види і розміри покарання передбачаються для таких діянь, за яких умов і на яких підставах кримінальна відповідальність виключатиметься, залежить в кінцевому розвитку кримінально-процесуальної, кримінально-виконавчої та кримінологічної (профілактичної) політики. Ось чому перенесення

акценту на ті або інші сторони боротьби із злочинністю в процесі розвитку самої кримінальної політики з неминучістю вимагає внесення відповідних коректив в реалізації інших підсистем політики в сфері протидії злочинності.

Цілком очевидним видається те, що вдосконалення законодавства про боротьбу із злочинністю не може бути здійснене лише шляхом внесення змін до нормативних актів однієї підсистеми. Потрібна комплексна реконструкція норм усіх галузей права на основі нової концепції політики в сфері протидії злочинності, якій повинна відповідати будь-яка зміна закону, з врахуванням функціональних взаємозв'язків всіх підсистем. Концепція в сфері протидії злочинності повинна відповідати гуманізації законодавства у боротьбі із злочинністю, практика її застосування повинна відповідати світовим стандартам. Якнайшвидша розробка такої концепції а також негайне впровадження її положень у життя забезпечуватиме ефективність політики в сфері протидії злочинності за рахунок послідовного втілення в життя принципу невідворотності відповідальності за вчинений злочин, а також результативне здійснення функцій всіх підсистем політики в сфері боротьби зі злочинністю.

1. *Загальна теорія держави і права: (основні поняття, категорії, прав. конструкції та наук. концепції): Навч. посіб. / За ред. О. Зайчука, Н. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 400 с.*
2. *Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми / П. Л. Фріс – К. : Атіка, 2005. – 329 с.*
3. *Злобин Г. А., Келина С. Г. Некоторые теоретические вопросы криминализации общественно опасных деяний. / Проблемы правосудия и уголовного права. – М. – 1978. – С. 3-12.*
4. *Василевич В.В. Основні функції кримінологічної політики // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ, № 4 (97), 2015. С. 107-124.*
5. *Др'омін В.М. Сучасні функції кримінології // Науковий вісник Міжнародного гуманітарно університету. Серія: Юриспруденція. 2017. №29. Том 2. С.64-67.*

6. *Голіна В.В. Кримінологічна політика як основа розробки теорії і практики запобігання злочинності в Україні / В. В. Голіна // Проблеми законності. - 2016. - Вип. 133. - С. 192-203.*

7. *Фріс П.Л. Актуальні проблеми кримінально-правової політики сучасної України // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2017. Випуск 44. Івано-Франківськ, 2017. С.9-25.*

Козич І.В. Функціональне співвідношення кримінально-правової та кримінологічної політики в сфері боротьби зі злочинністю

Сучасна правова політика України являє собою сукупність різнорівневих засобів впливу на суспільство з метою забезпечення його консолідації та стабільності розвитку за допомогою правового регулювання та охорони. Немалу роль в цьому відіграє політика в сфері боротьби зі злочинністю, основним завданням якої є кримінально-правове, кримінально-процесуальне, кримінально-виконавче і кримінологічне (профілактичне) забезпечення охорони найбільш важливих суспільних відносин, благ, цінностей та інтересів.

Всі підсистеми політики в сфері протидії злочинності мають єдиний предмет впливу – злочинність. У зв'язку з цим можна констатувати наявність функціонального взаємозв'язку між всіма підсистемами політики в сфері боротьби зі злочинністю. Але кожна з них володіє своїми знаряддями і засобами, прийомами і методами, закріпленими в законі на основі загальних принципів єдиної політики в сфері протидії злочинності.

Кримінально-правова політика формує законодавчу базу протидії злочинності, відмежовуючи злочинне від незлочинного, кримінально каране від морально засуджуваного або такого, що тягне застосування інших заходів впливу, які регулюються іншими галузями права України. Від того, яке коло діянь оголошується злочинним, які види і розміри покарання передбачаються для таких діянь, за яких умов і на яких підставах кримінальна відповідальність виключатиметься, залежить в кінцевому розвитку кримінально-процесуальної, кримінально-виконавчої та кримінологічної (профілактичної) політики.

Ключові слова: кримінально-правова політика, кримінологічна політика, функції політики в сфері боротьби зі злочинністю.

Козыч И.В. Функциональное соотношение уголовно-правовой и криминологической политики в сфере борьбы с преступностью

Современная правовая политика Украины представляет собой совокупность разноразных средств воздействия на общество с целью обеспечения его консолидации и стабильности развития посредством правового регулирования и охраны. Немалую роль в этом играет политика в сфере борьбы с преступностью, основной задачей которой является уголовно-правовое, уголовно-процесуальное, уголовно-исполнительное и криминологическое (профилактическое) обеспечение охраны наиболее важных общественных отношений, благ, ценностей и интересов.

Все подсистемы политики в сфере противодействия преступности имеют единый предмет воздействия - преступность. В связи с этим можно констатиро-

вать наличие функциональной взаимосвязи между всеми подсистемами политики в сфере борьбы с преступностью. Но каждая из них обладает своими орудиями и средствами, приемами и методами, закрепленными в законе на основе общих принципов единой политики в сфере противодействия преступности.

Уголовно-правовая политика формирует законодательную базу противодействия преступности, отделяя преступное от непроступного, уголовно наказуемое от морально осуждаемого или такого, что влечет применение иных мер воздействия, которые регулируются другими отраслями права Украины. От того, какой круг действий объявляется преступным, виды и размеры наказания предусматриваются для таких действий, при каких условиях и на каких основаниях уголовная ответственность исключается, зависит в конечном развитие уголовно-процессуальной, уголовно-исполнительной и криминологической (профилактической) политики.

Ключевые слова: уголовно-правовая политика, криминологическая политика, функции политики в сфере борьбы с преступностью.

Kozych I.V. Functional correlation of criminal law and criminological policy in the field of combating crime

The current legal policy of Ukraine is a set of multi-level means of influencing society in order to ensure its consolidation and the stability of development through legal regulation and protection. A significant role in this is played by the policy in the field of combating crime, the main task of which is criminal, criminal procedure, criminal-executive and criminological (preventive) protection of the most important social relations and interests.

All sub-systems of crime prevention policy have a single subject of influence - crime. In this regard, we can state the existence of a functional relationship between all the subsystems of crime policy. But each of them has its own tools and means, methods and methodology enshrined in the law on the basis of the general principles of a single policy in the field of counteraction to crime.

Criminal policy forms the legislative basis for combating crime, distinguishing between criminal offenses and non-criminality, punishing from a morally condemned person, or imposing other measures of influence that are regulated by other branches of the law of Ukraine. The extent to which the scope of the offense is declared to be criminal, which types and extent of punishment are foreseen for such acts, under what conditions and on what grounds criminal liability will be excluded, depends the final development of the criminal-procedural, criminal-executive and criminological (preventive) policies.

Keywords: criminal-law policy, criminological policy, functions of policy in the field of combating crime.